

**Dels nostres
verals:**

Santa Maria de l'Estela

per
J. Gironella i Garañana

Forma part del districte municipal de Cabanelles i situada a l'extrem N.O. del mateix terme, a la serra que separa les aigües del riu Muga amb les del seu afluent el riu Manol i en terres de la Garrotxa.

Generalment sempre ha estat millor comunicada amb el poble de Lledó que amb el de Cabanelles si bé, des de fa uns anys, el millor mitjà per arribar-hi és pel poble de Cistella, a través d'una carretera de muntanyes, una part de la qual està en força bon estat, mentre que, especialment cap al final hi ha trossos força dolents.

El llogarret de l'Estela era format per l'Església parroquial i alguns masos, actualment gairebé tots despoblats i àdhuc en ruïnes. L'església és d'estil romànic, si bé transformada completament. Té la porta d'entrada orientada al migdia i al seu costat s'hi aixeca un airós campanar quadrat. Afegida a l'església hi ha la casa rectoral avui abandonada, com així mateix l'església. Davant d'aquesta s'hi estén un ampli replantell, on hi havia situat un mas conegut amb el nom de **cal Magre**, ja mig enrunat i que antany era al mateix temps hostel, en el qual el dia de la festa major del llogarret s'hi servien begudes i menjar als concorrens.

Santa Maria de l'Estela s'esmenta com una de les primeres colonitzacions dels monjos benets del monestir d'Arles, a la comarca francesa del Vallespir, del qual fou cella o dependència i que va ésser consagrada l'any 957. No obstant i també com a dependència de l'esmentat monestir d'Arles, figura en el referit any 957, la parròquia de Sant Cristòfor de l'Estela. Encara es poden veure sense cap mena de forma, unes ruïnes situades en el trajecte entre el mas **Ballart** i l'actual església de l'Estela, que possiblement constituïren la primera parròquia de Sant Cristòfor, la qual fou possessió de la Canònica Agustinià de Lledó. La tradició també fa menció de dit emplaçament com a primera parròquia a la part de l'Estela, fundada i regentada pels monjos benets, havent figurat en la parròquia de l'Estela fins a l'any 1936, una petita campana pertanyent a l'antiquíssima parròquia de Sant Cristòfol.

L'esmentada parròquia de l'Estela fou unida perpètuament a la Canònica de Lledó en l'any 1270, per disposició del bisbe de Girona, Pere de Castellnou.

En antics documents, l'esmentat lloc figura amb el nom de **Stella** (1017-1362) i **Cestela** o sigui **Ça Stela** (1379). L'any 1378 tenia setze focs d'Església.

Antany, tipisme d'una festa

La parròquia de l'Estela venia celebrant la seva festa major el mes de setembre i en honor del seu Patró, Sant Cristòfor. No obstant, pel caràcter agricultor i especialment ramader de llurs habitants, si bé no com a titular de la

L'església de Sta. Maria de l'Estela.

parròquia, tenien una gran veneració a Sant Grau, l'altar del qual dedicat al Sant figurava en l'esmentada església.

Es ben sabut que, antany, en el mes de setembre, eren moltes les famílies que en la seva totalitat o en part eren avantatjосament contractades i es traslladaven a França a la temporada de les veremes. Això feia que la festa de Sant Cristòfor, endemés de la poca concurrència de forasters, eren molts els veïns de l'Estela que per les circumstàncies abans esmentades no podien gaudir de llur festa. Això féu que fos instaurada una altra festa: la dedicada a Sant Grau, el dia 13 d'octubre i, per tant, el retorn de les veremes. Aquesta duplicitat de festes en una parròquia tan petita, deslluïa les dues i obligava els seus veïns a uns dispendis dobles que no conduïen a res. No obstant les reiterades consideracions dels Srs. Rectors que havien regentat la parròquia, no hi havia manera de fer arribar a un acord als seus feligresos. Fins farà uns vuitanta o noranta anys que, finalment, aconseguiren de celebrar solament una festa i, aquesta, en honor de Sant Grau, a la qual ens anem a referir especialment.

El seu aspecte religiós

Se celebrava un solemne Ofici el dia del Sant, el qual era cantat per un cor de veïns, si bé amb poca afinació, almenys amb molta devoció i bona voluntat.

En honor del Sant i perquè els protegís el bestiar, cada masover portava a la mà tantes

candeles com caps de **bestiar gros** tenia de la seva propietat, candeles que a l'ofertori oferien al Sant, tenint a gran honor i demostratiu de la potència econòmica del mas, el masover que podia ostentar a la mà major nombre de candeles.

També els masos respectius feien ofrena d'unes **coques** o panets que després de beneïts eren repartits als assistents a l'Ofici i que era anomenada la **Brena de l'Assumpció**, amb la particularitat i perquè quedí ben remarcada com estaven reglamentats aquests costums que, en cas de mancar **brenes** o panets degut a ésser molts els concurrents, els primers que havien de quedar-se sense entrar en el repartiment, eren els caps de família dels masos de major importància i si encara d'aquesta manera no n'hi havia prou, els seus familiars més pròxims.

Acabat l'Ofici es cantaven els Goigs davant l'altar del Sant i després, a la sortida del temple, els assistents es dirigien a l'hostal per assaborir la **brena** entre xarrups d'aiguardent.

La festa profana

Per les poques facilitats antany de comunicacions i els escassos medis econòmics dels seus veïns, els festeigs no podien ésser amenitzats per una orquestra. Una sola vegada la tenora va fer sentir les seves riques melodies en aquelles asolellades terres. Generalment era un violí o bé un acordió, el qui animava la festa, essent un dels predilectes i el que major nombre de vegades havia fet ballar els veïns de l'Es-

El mas "Can Ballart",
possiblement l'únic que
és habitat en aquells ro-
dals de l'Estela.

tela, el tan conegut aleshores **Músic d'Albanyà** i en altres amb el seu acordió, el no menys conegut a la Garrotxa, l'**Alfons de Lliurona**. Aquests tenien l'avantatge d'interpretar igualment una sardana, que un vals i que unes **corrantes**, sense estar subjectes a cap norma sobre horaris i diada de treball, tota vegada que era costum de ballar fins que el sol enllumenava per entre els corriols i viaranys pels quals cada u hauria de retornar a la seva llar.

Durant les **ballades** era tradicional la dansa anomenada **Ball dels confits** no exempta de certa cerimònia. En el clos de la plaça, davant de l'església, que era on se celebrava els balls, s'hi col·locava una tauleta en la qual els organitzadors de la festa hi tenien disposat una gran quantitat de confits a fi que poguessin adquirir-los les parelles que prenien part en el ball. Aquests es venien a tant el got, que era la mida acostumada i segons les possibilitats econòmiques del ballador, en comprava més o menys quantitat per obsequiar a llur parella, que els guardava dintre d'un polit mocador ornat amb precioses randes i que les noies tenien expressament per a aquesta festa. Naturalment ningú no podia prendre part en el ball si no hagués efectuat la compra dels referits confits i aquest no podia començar, fins que totes les parelles els haguessin adquirit. Per això els balladors agafats del braç i una parella darrera de l'altra, anaven donant voltes i apropant-se a la tauleta on els venien, per a continuar caminant i formant un cercle al so de la melodia de la música, fins que una vegada tots a punt, començava la dansa. Aquesta tenia endemés un altre atractiu i era que molts joves tímids que no

s'atrevien en altres balls a dansar amb la noia preferida, esperaven el **ball dels confits**, tota vegada que en aquest qualsevol podia escollir parella i no podia ésser refusat. Per portar a cap tota aquesta complicada cerimònia, un dels organitzadors es proveïa d'un porró ple d'aigua i gentilment ornat amb flors. El jove que volia prendre part en el ball i no s'atrevia a sol·licitar directament la seva parella predilecta, ho indicava al del porró, el qual, dirigint-se a la donzella sol·licitada, li tirava un rajolí d'aigua. Aquesta s'aixecava i agafant-se del braç de l'home del porró, era presentada al ballador amb el qui hauria de ballar la dansa dels confits.

El ball —com dèiem abans—, continuava animat fins a la sortida del sol i en diferents intervals, possiblement per animar un bon xic més la festa, es dansaven les **corrantes**, enmig de gran alegria.

* * *

Actualment ja no queda solament un esvaït record del tipisme d'aquesta festa del tot ja perduda. Despoblats gairebé tots els masos, abandonada l'església, tampoc no s'hi celebra festa religiosa i per tant no hi ha Ofici, ni **ball de confits**, ni **corrantes**, ni hostal. Avui, el qui visita l'Estela, se li cau l'ànima als peus davant de tanta desolació i abandonament. Almenys a l'església que presenta un estat llastimós se li tapiés la porta d'entrada perquè no es vegi convertida —com des de fa ja molt temps—, en una mena de corral de bestiar. És una llàstima contemplar-la!